

Załącznik
do Uchwały Nr XXII/135/2016
Rady Gminy Rozdrażew
z dnia 14 grudnia 2016 r.

**Gminny Program Przeciwdziałania
Przemocy w Rodzinie
i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
dla Gminy Rozdrażew**

na lata 2017 – 2022

Rozdrażew 2016

Spis treści

WPROWADZENIE.....	3
ROZDZIAŁ I. PRAWO WOBEC PRZEMOCY W RODZINIE.....	5
1.1 Dokumenty międzynarodowe.....	5
1.2 Przeciwdziałanie przemocy w świetle polskiego prawa.....	6
ROZDZIAŁ II. KORELACJA PROGRAMU Z INNYMI DOKUMENTAMI KRAJOWYMI ORAZ REGIONALNYM I POWIATOWYM.....	10
ROZDZIAŁ III. PRZEMOC W RODZINIE – PODSTAWY TEORETYCZNE.....	12
3.1 Pojęcie przemocy domowej.....	12
3.2 Rodzaje przemocy	13
3.3 Typy przemocy	14
3.4 Fazy przemocy.....	15
ROZDZIAŁ IV. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE – ZAKRES DZIAŁAŃ ORGANÓW ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ	16
4.1 Zadania organów administracji rządowej.....	17
4.2 Zadania organów administracji samorządowej.....	18
4.3 Zakres działań instytucji pomocy społecznej, policji, sądów, prokuratury, ochrony zdrowia, oświaty oraz organizacji pozarządowych	22
ROZDZIAŁ V. DIAGNOZA PROBLEMU.....	29
ROZDZIAŁ VI. ZASOBY, SZANSE I ZAGROŻENIA W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE.....	34
ROZDZIAŁ VII. CELE I ZAŁOŻENIA PROGRAMU.....	37
ROZDZIAŁ VIII. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2017-2022.....	39
ROZDZIAŁ IX. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, ZARZĄDZANIE I EWALUACJA.....	48

WPROWADZENIE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. wskazuje, że kobieta i mężczyzna mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym. Szczególną ochroną Rzeczpospolita Polska obejmuje prawa dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Ponadto nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Państwo ma dbać o dobro rodziny i uwzględniać je we własnej polityce, zwłaszcza poprzez udzielanie szczególnej pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej, którą jest między innymi występowanie przemocy w rodzinie.

Preambuła do Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wskazuje, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności. Ustawa ta definiuje pojęcie przemocy w rodzinie jako: jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste (...) członków rodziny (...), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Realizując obowiązek wynikający z art. 6 ust. 2 ust 1 w/w ustawy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rozdrażewie z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej działającym w strukturach Powiatowym Centrum Pomocy w Rodzinie w Krotoszynie opracował Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022, zwany dalej Programem.

Zaplanowane w programie działania są w dużej mierze kontynuacją szeregu czynności, które podjęto w ramach realizacji uchwalonego wcześniej Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2016. Jednakże obecny Program określa kompleksowe działania skierowane zarówno na profilaktykę przeciwdziałania przemocy, jak również na ochronę ofiar przemocy i oddziaływania na sprawców stosujących przemoc. Podejmowane dotychczas inicjatywy potwierdzają skuteczność dotychczasowych działań, zarówno w sferze udzielania profesjonalnej pomocy, jak również w zakresie działań prewencyjnych. Podstawę programu stanowi podejście interdyscyplinarne, zgodnie z którym

wszelkie działania na rzecz pomocy rodzinie powinny być planowane i wdrażane przez specjalistów z różnych dziedzin, będących przedstawicielami różnych instytucji i organizacji. W zakresie udzielania pomocy osobom doznającym przemocy, stosującym przemoc oraz podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie Program oparty jest na zasadach:

- wzajemnej współpracy i współdziałania organów władzy publicznej, organizacji pozarządowych i kościołów oraz związków wyznaniowych (zgodnie z *Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działaniu pożytku publicznego i o wolontariacie* oraz *Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*), a także innych organizacji, środowisk i osób fizycznych uprawnionych lub zobowiązanych do inicjowania i realizacji zadań związanych pośrednio lub bezpośrednio z przeciwdziałaniem występowania przemocy i jej negatywnym następstwom,
- jawności działań organów władzy publicznej oraz podmiotów realizujących zadania publiczne w zakresie przeciwdziałania przemocy z poszanowaniem godności osoby, szczególnej ochrony dzieci, z zachowaniem ich prawa do wychowania się w rodzinie, poprzez udzielenie rodzinie szczególnego wsparcia w dążeniu do poprawy jej funkcjonowania.

Do współpracy podczas opracowywania Programu zaproszono przedstawicieli instytucji zaangażowanych w realizację zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym. W Rozdrażewie w pracach nad tworzeniem Programu wzięli udział przede wszystkim członkowie lokalnego Zespołu Interdyscyplinarnego, a więc przedstawiciele: Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, gminnej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówek oświatowych – pedagog szkolny i ochrony zdrowia – pielęgniarka środowiskowa; indywidualna praktyka pielęgniarska, a także Zespołu Interwencji Kryzysowej przy PCPR w Krotoszynie, Sądu Rejonowego w Krotoszynie oraz komisariatu Policji w Koźminie Wlkp. Program zawiera podstawy prawne podejmowanych działań, podstawowe cele i założenia, realizatorów oraz instytucje współpracujące. Przedstawia również charakterystykę zjawiska przemocy w rodzinie i dostępne dane na temat występowania przemocy w rodzinach w powiecie krotoszyńskim w latach 2011-2014. Istotną częścią Programu jest harmonogram działań, a także wskaźniki osiągania celów. Te ostatnie wraz z planowanymi działaniami i zadaniami będą podlegać ewaluacji i odpowiadać na potrzeby mieszkańców gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

I. PRAWO WOBEC PRZEMOCY W RODZINIE

1.1. Dokumenty międzynarodowe

Najważniejszym dokumentem postulującym poszanowanie i zachowanie ludzkich praw oraz podstawowych wolności dla wszystkich bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie jest **Karta Narodów Zjednoczonych** z 1945 r. Podobne postulaty dotyczące praw i wolności człowieka zawiera **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka** z 1948 r. Według tego dokumentu każdy ma prawo do życia, wolności, bezpieczeństwa, jak również nikogo nie wolno traktować w sposób okrutny, nieludzki i poniżający. Przemoc w rodzinie, a przede wszystkim wobec kobiet, znalazła również odzwierciedlenie w dokumentach międzynarodowych. **Organizacja Narodów Zjednoczonych** oraz **Unia Europejska** podjęły działania w tym zakresie. Organizacje te uznały przemoc wobec kobiet w swoich dokumentach i rekomendacjach jako naruszenie praw człowieka. Najważniejszymi dokumentami potwierdzającymi ten fakt są: **Deklaracja Wiedeńska** przyjęta przez ONZ na Światowej Konferencji Praw Człowieka w Wiedniu w 1993 roku, w myśl której przemoc wobec kobiet stanowi naruszenie praw człowieka, nawet gdy dochodzi do niej w tak zwanej sferze prywatnej, a także **Platforma Działania**, dokument przyjęty na IV Światowej Konferencji w Sprawie Kobiet w Pekinie w 1995 roku, określający szczegółowo, jakie środki przeciwko stosowaniu przemocy wobec kobiet powinny podjąć państwa członkowskie. Dokumentem dotyczącym zwalczania strukturalnej i prywatnej przemocy wobec kobiet jest **Konwencja Organizacji Narodów Zjednoczonych** w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.

Ważne inicjatywy na rzecz przeciwdziałania przemocy podjęto także w Europie. Za najważniejsze dokumenty przyjęte w tym zakresie należy uznać **Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności** z 1950 roku. *Konwencja* gwarantuje każdemu prawo do życia, zdrowia i wolności. Zakazuje także tortur oraz innych form nieludzkiego i poniżającego zachowania. Ten kluczowy dokument nakłada na swoich sygnatariuszy obowiązek podjęcia działań na rzecz likwidacji przemocy i ochrony kobiet przed wszelkimi formami przemocy. W ostatnich latach Rada Europy wydała dużą liczbę zaleceń dotyczących przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie. Od 1997 roku programem realizowanym przez Unię Europejską jest **Program Daphne**, mający na celu wsparcie projektów na rzecz likwidacji przemocy wobec kobiet i dzieci. Kontynuacją tych działań jest program **Daphne II** (w latach 2004-2008) oraz **Daphne III** (2007-2013). Z inicjatywy

działającego w Parlamencie Europejskim Komitetu ds. Praw Kobiet w latach 1999-2000 w państwach UE przeprowadzono kampanię przeciwko przemocy wobec kobiet. Jej akcentem końcowym była konferencja, która odbyła się w Portugalii w 2000 roku¹. Najnowszym dokumentem dotyczącym przeciwdziałania przemocy jest **Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej**, sporządzona w Stambule w 2011 r., a przyjęta i ratyfikowana przez Polskę w 2015 r.

Ochronę dzieci przed przemocą gwarantuje **Konwencja o prawach dziecka** przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1989 roku. Uznano w niej wrodzoną godność oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich członków rodziny ludzkiej oraz podkreślono, że dziecko do pełnego i harmonijnego rozwoju powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia. Stąd też art. 19 *Konwencji o prawach dziecka* nakłada na państwa zobowiązanie do podejmowania działań w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej w celu ochrony dziecka pozostającego pod opieką rodziców i opiekunów przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych.

1.2. Przeciwdziałanie przemocy w świetle polskiego prawa

Najważniejszym dokumentem w ustawodawstwie polskim, ustanawiającym podstawowe prawa człowieka jest **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.). Rozdział drugi zatytułowany *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela* reguluje zasady zapewniające każdemu nietykalność osobistą i cielesną oraz stawia na ich straży władze publiczne. *Konstytucja* przyznaje każdemu prawo żądania od organów władzy publicznej szczególnej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Kolejnym dokumentem regulującym działania dotyczące przemocy w rodzinie jest **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 15 września 2015 r.,

1

J. Różyńska: *Przemoc wobec kobiet w rodzinie*, [w:] *Niezbędnik pracownika socjalnego*. Warszawa 2007, s. 8.

poz. 1390). Definiuje ona pojęcie przemocy w rodzinie, określa zadania organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, zasady postępowania wobec osób doznających przemocy w rodzinie oraz zasady postępowania wobec sprawców przemocy. Na samorząd województwa ustawa nakłada obowiązek inspirowania i promowania nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej, a także opracowywania programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. W związku z tym, iż przemoc występuje bardzo często w rodzinach dotkniętych problemem alkoholowym, kwestie jej dotyczące reguluje również ***Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*** (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 2 września 2015 r., poz. 1286). Jako jeden ze sposobów przeciwdziałania alkoholizmowi przedstawia przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Nakłada ona na samorząd gminny obowiązek udzielania rodzinom, w których występują problemy alkoholowe – pomocy psychospołecznej i prawnej oraz ochrony przed przemocą w rodzinie. ***Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*** (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 930) także określa kompetencje jednostek pracowników pomocy społecznej, których zadaniem jest udzielanie wszelkiej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem przemocy domowej.

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy i Ochrony Ofiar w Rodzinie na lata 2017-2022 będzie ponadto realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- *Ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy*
(tekst jednolity: Dz. U. z dnia 9 grudnia 2015 r., poz. 2082),
- *Ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*
(tekst jednolity: Dz. U. z dnia 16 marca 2015 r., poz. 355),
- *Ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*
(tekst jednolity: Dz. U. z 2015r. poz. 2156 ze zm.),
- *Ustaw z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*
(tekst jednolity: Dz. U. z dnia 26 kwietnia 2016 r., poz. 575)
- *Ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*
(tekst jednolity: Dz. U. z dnia 29 lipca 2016r., poz. 1137),
- *Ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego*
(tekst jednolity: Dz. U. z dnia 24 października 2016r., poz. 1749),
- *Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*

- (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 4 kwietnia 2016 r., poz. 446),
- *Ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 8 listopada 2016 r., poz. 1817),
 - *Ustawę z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej* (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 7 października 2016 r., poz. 1638),
 - *Ustawę z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 20 kwietnia 2016 r., poz. 546 ze zm.),
 - *Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób* (Dz. U. z 2014 r., poz. 24; Dz. U. z 2015 r., poz. 396),
 - *Ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (tekst jednolity: Dz. U. z dnia 23 lutego 2016 r., poz. 224 ze zm.).

Według polskiego prawa **przemoc wobec najbliższych jest przestępstwem ściganym z urzędu**. Wszystkie instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są zobowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuraturę lub policję. Zaniechanie tego obowiązku może skutkować odpowiedzialnością karną. Osoby, które pełnią w ramach swoich obowiązków zadania służbowe mają obowiązek powiadomienia policji lub prokuratury w przypadku podejrzenia o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny. Ponadto każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuraturę lub policję. Wiele zachowań, które ustawowo podlegają karze, jest również zakwalifikowanych jako przemoc w rodzinie. Zgodnie z kodeksem karnym do takich czynów zaliczamy:

- pozostawianie osoby, względem której jest się obowiązany do opieki, w sytuacjach zagrażających bezpośrednio jej życiu lub zdrowiu,
- groźby popełnienia przestępstwa na szkodę najbliższych,
- zmuszanie do określonych zachowań,
- gwałt, nakłanianie i zmuszanie do czynów nierządnych przy wykorzystaniu stosunku zależności,
- dopuszczanie się czynu lubieżnego względem osoby poniżej 15 lat,
- znęcanie się psychiczne lub fizyczne,
- rozpijanie małoletniego,
- uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego,

- porzucanie małoletniego lub osoby nieporadnej,
- uprowadzanie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli osoby powołanej do opieki,
- naruszanie nietykalności cielesnej,
- kradzież na rzecz osoby najbliższej,
- niszczenie mienia².

² H. D. Sasal: Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie. Warszawa 2005, s. 137.

II. KORELACJA PROGRAMU Z INNYMI DOKUMENTAMI KRAJOWYMI ORAZ REGIONALNYMI

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie jest zgodny z aktami prawnymi oraz dokumentami o charakterze strategicznym, funkcjonującymi zarówno na poziomie krajowym, wojewódzkim, jak i powiatowym. Na poziomie krajowym realizowany jest **Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020**, zaś na szczeblu wojewódzkim realizowane są zadania zawarte w **Wielkopolskim Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2020**, wynikające z ogólnopolskiego programu. Z kolei na poziomie powiatowym realizowany jest Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2016-2021, którego zadania korelują odpowiednio z programami realizowanymi w każdej z gmin powiatu, w tym – w gminie Rozdrażew.

Głównym założeniem Programu jest wprowadzenie w życie szerokiego zbioru działań mających na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy w rodzinie, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy ofiarom przemocy rodzinnej, a także w podejmowaniu odpowiednich działań wobec sprawcy. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie określa zadania w zakresie zapewnienia ochrony i udzielania pomocy ofiarom przemocy, prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, a także w zakresie podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. Za cele tego programu przyjęto:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy,
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

Na poziomie województwa Program koreluje z **Wojewódzkim Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2013-2017**. Jednym z priorytetów w nim zawartych jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Jego

szczegółowymi celami są: wspieranie rozwoju systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinach alkoholowych we współpracy z policją, pomocą społeczną, placówkami leczenia odwykowego, powiatowymi centrami pomocy rodzinie oraz gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, a także zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej dzieciom – ofiarom przemocy oraz ich rodzinom.

III. PRZEMOC W RODZINIE – PODSTAWY TEORETYCZNE

3.1. Pojęcie przemocy domowej

Jeszcze do niedawna uważano, że przemoc domowa występuje rzadko i wyłącznie w rodzinach patologicznych, a agresję pomiędzy członkami rodziny uważano za jedną z wielu normalnych form zachowania w codziennym życiu. Historycznie rzecz ujmując przemoc stosowana przez dorosłą osobę wobec bliskich (w tym dzieci) postrzegana była jako akceptowany sposób sprawowania nad nimi władzy i kontroli. Na gruncie prawa i polityki społecznej podejmowano próby wyróżnienia przemocy społecznie akceptowanej (dopuszczalnej) i nadużywania przemocy czy „niewłaściwej” przemocy w rodzinie, co znacznie utrudniało wszelkie próby zajęcia się tym problemem. W Polsce dostrzeżono zjawisko przemocy w rodzinie i zaczęto je traktować jako problem społeczny w latach 90-tych przy okazji modernizacji leczenia odwykowego.

Przemoc w literaturze specjalistycznej jest definiowana jako zespół atakujących, nadzorujących i kontrolujących zachowań obejmujących przemoc fizyczną, seksualną i emocjonalną. Jest to ciąg zachowań o charakterze zamierzonym i instrumentalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli i działań, podporządkowanie jej żądaniami i potrzebom sprawcy³. Przemoc jest zjawiskiem wieloaspektowym, a rozmaite sposoby wyjaśnienia przyczyn przemocy są użyteczne głównie, dlatego że podkreślają różnorodność czynników uwikłanych w występowanie przemocy domowej. Zbytne uproszczenie powoduje, że rozwiązanie tego problemu wydaje się nadzwyczaj łatwe, przykładowo że alkoholizm powoduje występowanie przemocy. Tymczasem praktyka i wiedza wskazują, że przemoc występuje zarówno w rodzinach dotkniętych problemem alkoholowym jak i wolnych od niego. Większość osób nadużywających alkoholu, które pod jego wpływem stają się agresywne wobec członków własnej rodziny, przyznaje się do stosowania przemocy również na trzeźwo. Alkoholizm nie jest przyczyną przemocy, ale występującym z nią uwarunkowaniem, podobnie jak wiele innych zjawisk. Niedoskonałości wyjaśnień odwołujących się do pojedynczych czynników doprowadziły do opracowania modelu psychospołecznego, który integruje socjologiczne i psychologiczne ujęcie przemocy w rodzinie⁴. Z definicji zawartej w art. 2 ust. 2 *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* wynika, że przemoc

³

A. Lipowska-Teutsch: *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*. Warszawa 1998, s. 12.

⁴

K. Browne, M. Herbert: *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Warszawa 1999, s.50.

w rodzinie to ogólne określenie zachowań osób chcących uzyskać przewagę nad inną osobą, z którą mają albo miały bliskie stosunki lub stosunki rodzinne i chcący tę osobę kontrolować. Jest więc to seria zdarzeń, w których dochodzi do złego traktowania fizycznego i psychicznego ofiary⁵. Przemoc w rodzinie nie zawsze jest łatwa do rozpoznania. Powszechnie przyjmuje się, że jest to działanie:

- intencjonalne i skierowane przeciwko innym członkom rodziny – zamierzone działanie lub zaniechanie mające na celu całkowitą kontrolę nad ofiarami;
- naruszające prawa i dobra osobiste ofiar – sprawca wykorzystując swoją przewagę narusza podstawowe prawa człowieka, np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku;
- wykorzystujące wyraźną asymetrię sił – ofiara jest słabsza, a sprawca silniejszy;
- powodujące ból i cierpienie – sprawca naraża zdrowie i życie ofiar na poważne szkody, co powoduje, że ofiary mają mniejszą zdolność do samoobrony.

3.2. Rodzaje przemocy

Wyodrębnia się następujące rodzaje przemocy:

Przemoc fizyczna – wszelkiego rodzaju działania bezpośrednie z użyciem siły, których rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie, np. popychanie, obezwładnienie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką, pięścią lub przedmiotami oblewanie wrzątkiem lub substancjami żrącymi, użycie broni.

Przemoc psychiczna – prowadzi do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby, wykorzystuje mechanizmy psychologiczne, np. wyśmiewanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie, narzucanie własnych poglądów, ciągłe krytykowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, stosowanie gróźb, szantażowanie.

Przemoc seksualna – wymuszanie różnego rodzaju niechcianych zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy, np. nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, seksu z osobami trzecimi, sadystycznych form współżycia, a także krytykowanie zachowań seksualnych.

⁵

A. Lipowska-Teutsch, op. cit., s. 13.

Przemoc ekonomiczna – prowadzi do całkowitego uzależnienia finansowego od sprawcy, np. poprzez odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy, niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych rodziny, okradanie, zaciąganie kredytów i zmuszanie do zaciągania pożyczek wbrew woli współmałżonka.

Zaniedbanie – ciągle niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych⁶.

Przemoc w rodzinie ma różne oblicza, gdyż dotyczy różnych sfer działalności człowieka. Najczęściej mamy do czynienia z jej dwoma odmianami: fizyczną, nazywaną również „gorącą”, oraz psychiczną, nazywaną „zimną”, rzadziej mówi się o przemocy seksualnej czy ekonomicznej. Przemoc fizyczna i psychiczna (emocjonalna) są w istotny sposób ze sobą powiązane, oparte są bowiem na potrzebie kontroli i dominacji. Epizody przemocy fizycznej mogą być rzadkie, za to formy przemocy emocjonalnej na ogół zdarzają się najczęściej. Aczkolwiek nie można stwierdzić, że istnieje gradacja od przemocy emocjonalnej do fizycznej – pierwsza nie musi prowadzić nieodwołalnie do drugiej – to jednak fizyczna zawsze współwystępuje z przemocą emocjonalną. Na uderzenie wszyscy reagujemy poczuciem upokorzenia i urazy, a więc jest to nie tylko ból fizyczny. Atakowi fizycznemu towarzyszą prawie zawsze wyzwiska, wulgaryzmy, określenia poniżające, czyli przemoc psychiczna, która pozwala sprawcy na utrzymanie pełnej kontroli nad ofiarą.

3.3 Typy przemocy

Szerokie ujęcie problemu pozwala wyodrębnić:

- typ przemocy, w której sprawcami są dorośli: przemoc wobec partnerki (partnera), przemoc wobec dziecka,
- typ przemocy, w której sprawcami są dzieci: przemoc wobec rodziców, przemoc wobec rodzeństwa,
- typ, w którym sprawcami mogą być dorośli i dzieci: przemoc wobec osób w podeszłym wieku.

Powyższe typy sugerują, iż wzorce agresywnego zachowania mogą być również przekazywane z pokolenia na pokolenie.

⁶ H. D. Sasal: *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*. Warszawa 2005, s. 28-29.

3.4. Fazy przemocy

Przemoc w rodzinie nie jest zdarzeniem jednorazowym. Jej powstanie powoduje cykliczne powtarzanie się. W cyklu przemocy wobec bliskich obserwuje się trzy następujące po sobie fazy:

Faza narastającego napięcia – początkiem cyklu jest wyczuwalny wzrost napięcia, narastające sytuacje konfliktowe. Przyczyny mogą tkwić poza rodziną, czasem są to błahostki, drobne nieporozumienia powodujące dalszy wzrost napięcia. Zaczyna pojawiać się agresja.

Faza ostrej przemocy – następuje wybuch agresji, sprawca przemienia się w kata, może dokonać strasznych czynów, nie zwracając uwagi na krzywdę innych. W tej fazie najczęściej występuje interwencja, ofiary w afekcie decydują się wezwać pomoc czy złożyć skargę.

Faza miodowego miesiąca – to czas skruchy i okazywania miłości. Sprawca zaczyna dostrzegać to, co się wydarzyło. Próbuje załagodzić sytuację, przeprosza, obiecuje poprawę, staje się uczynny i miły. Pozwala ofiarom uwierzyć, że teraz będzie inaczej, że to się więcej nie powtórzy. Ofiary wierzą wbrew zdrowemu rozsądkowi, bo w głębi serca tego właśnie pragną. Nawet jeśli przed chwilą były gotowe uciec, teraz zostają. Sprawca nie jest w stanie długo pełnić takiej roli: ponownie narasta napięcie i wszystko zaczyna się powtarzać⁷.

7

Tamże, s. 29-30.

IV. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE – ZAKRES DZIAŁAŃ ORGANÓW ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ

Bardzo istotną rolę w realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie odgrywa **współpraca różnych służb, instytucji i organizacji pozarządowych**. Reagowanie na przemoc domową jest dla ofiary i sprawcy czytelnym komunikatem, że sytuacja rodziny nie jest sprawą prywatną, a krzywdzenie osób bliskich nie jest akceptowane społecznie. Współpraca wielu podmiotów wynika z założenia, że pomoc udzielana rodzinom powinna być kompleksowa i wielodyscyplinarna. Pomoc musi uwzględniać aspekty życia osób krzywdzonych, jak i sprawców przemocy. Wsparcie oraz pomoc psychologiczną, socjalną, materialną, często medyczną i prawną powinna otrzymać cała rodzina. *Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:*

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;*
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;*
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej;*
- 4) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;*
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;*
- 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania⁸.*

Ogromną rolę odgrywa wówczas policjant, pracownik socjalny, członek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, psycholog, pedagog szkolny, lekarz, pielęgniarka jak również przedstawiciel działającej na danym terenie organizacji pozarządowej. Podejmując decyzję o współpracy jest szansa na zwiększenie efektywności

⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 3 ust. 1 (Dz. U. z dnia 15 września 2015 r., poz. 1390).

działań na bardziej skuteczne i twórcze rozwiązywanie problemów⁹.

Jednolite działania na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie w Polsce określiła *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, uchwalona dla zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. Realizatorami *Ustawy* są organy administracji rządowej i przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, prokuraturą i sądami, a także jednostki samorządu terytorialnego przy współpracy podmiotów i/lub organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych.

4.1. Zadania organów administracji rządowej

Do zadań wojewody w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy:

- opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń i procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie,
- monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez samorząd gminny, powiatowy i województwa,
- kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej.
- cykliczne badanie infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie,

⁹

K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska: *Przemoc w rodzinie*. Warszawa 2007, s. 33.

- przekazywanie środków na zadania z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat (programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy oraz prowadzenie specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie), a także dofinansowywanie zadania własnego samorządu województwa (szkolenia).

Zadania w imieniu Wojewody Wielkopolskiego realizuje Wojewódzki Koordynator Realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

4.2. Zadania organów administracji samorządowej

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określa dla organów samorządu gminnego, powiatowego oraz województwa następujące zadania:

Samorząd gminny:

- tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,
- tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Zespół interdyscyplinarny powołuje wójt. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, a także kuratorzy sądowi, prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego jest wybierany na pierwszym posiedzeniu zespołu spośród jego członków. Posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego odbywają się w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Zespół interdyscyplinarny działa na podstawie porozumień zawartych między wójtem, a uczestniczącymi podmiotami. Obsługę

organizacyjno-techniczną zespołu interdyscyplinarnego zapewnia właściwy dla danej gminy ośrodek pomocy społecznej. Zespół interdyscyplinarny tworzy grupy robocze w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach. W skład grup roboczych mogą wchodzić przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, kuratorzy sądowi, a także przedstawiciele innych podmiotów, specjaliści w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Członkowie zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych wykonują zadania w ramach obowiązków służbowych lub zawodowych. Prace w ramach grup roboczych są prowadzone w zależności od potrzeb zgłaszanych przez zespół interdyscyplinarny lub wynikających z problemów występujących w indywidualnych przypadkach. Rada gminy określa w drodze uchwały tryb i sposób powoływania i odwoływania członków zespołu interdyscyplinarnego oraz szczegółowe warunki jego funkcjonowania. Zespół interdyscyplinarny realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Zadaniem zespołu interdyscyplinarnego jest integrowanie i koordynowanie działań podmiotów oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności przez:

- diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,
- inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Do zadań grup roboczych należy w szczególności:

- opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie;
- monitorowanie sytuacji rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy,
- dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań.

Członkowie zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych w zakresie niezbędnym do realizacji zadań mogą przetwarzać dane osób dotkniętych przemocą w rodzinie i osób stosujących przemoc w rodzinie, dotyczące: stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukaraniu, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, bez zgody i wiedzy osób, których dane te dotyczą. Członkowie zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych zobowiązani są do zachowania poufności wszelkich informacji i danych, które uzyskali przy realizacji zadań. Obowiązek ten rozciąga się także na okres po ustaniu członkostwa w zespole interdyscyplinarnym oraz w grupach roboczych.

Samorząd gminny realizuje również obowiązek przeciwdziałania przemocy w rodzinie w rodzinach z problemem alkoholowym. Zgodnie z *Ustawą o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* do zadań własnych gminy należy m.in. udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe – pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie. Pomoc udzielana przez gminę polega na tworzeniu i prowadzeniu punktów informacyjno-konsultacyjnych, schronisk dla ofiar przemocy domowej, ośrodków interwencji kryzysowej, telefonów zaufania, programów środowiskowych. Pośrednio udzielana przez gminę pomoc polega również na inicjowaniu powstawania i wspieraniu organizacji społecznych, pomagających ofiarom przemocy domowej oraz grup wsparcia dla ofiar przemocy domowej. W przypadku, gdy aktem przemocy towarzyszy picie alkoholu należy powiadomić gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych, która zgodnie z prawem powinna:

- przeprowadzić dokładne rozeznanie sytuacji (wywiad środowiskowy),
- wezwać osobę nadużywającą alkohol i stosującą przemoc na rozmowę ostrzegawczą, informującą o prawnych konsekwencjach stosowania przemocy wobec bliskich,
- udzielić wsparcia socjalnego, psychologicznego, prawnego osobom poszkodowanym,
- poinformować członków rodzin o możliwościach szukania pomocy w zakresie problemów alkoholowych i przemocy domowej,
- prowadzić dokumentację przypadku,
- w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadomić organy ścigania,
- w razie konieczności powiadomić policję i wnioskować o objęcie rodziny działaniami zgodnymi z kompetencjami, np. wizyty dzielnicowego,

- w razie konieczności powiadomić ośrodek pomocy społecznej i wnioskować o objęcie rodziny działaniami zgodnie z kompetencjami,
- wnioskować do sądu rejonowego o zastosowanie, wobec osoby uzależnionej od alkoholu, obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego,
- współpracować z innymi instytucjami i organizacjami pomagającymi ofiarom przemocy domowej w środowisku lokalnym¹⁰.

Samorząd powiatowy:

- opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania, przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- tworzenie i prowadzenie ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,
- prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej,
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej,
- tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie.

Samorząd województwa:

- opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych dla

¹⁰

www.niebieskalinia.pl.

- osób stosujących przemoc w rodzinie,
- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

4.3. Zakres działań instytucji pomocy społecznej, policji, sądów, prokuratury, ochrony zdrowia oraz organizacji pozarządowych

Pomoc społeczna

Celem działania pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których same nie są w stanie pokonać, a także zapobieganie powstawaniu tych sytuacji. Pomoc udzielana jest między innymi z powodu występowania w rodzinie przemocy. Przemoc domowa jest przyczyną dysfunkcji rodziny, a także może być konsekwencją dysfunkcji o innym podłożu. Pomocy udziela się także w przypadku: sieroctwa, bezdomności, alkoholizmu, narkomanii, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Wszystkie te sytuacje mogą sprzyjać występowaniu przemocy wobec bliskich, bądź z niej wynikać. W strukturach lokalnych funkcjonują ośrodki pomocy społecznej. Bezpośrednią pomocą rodzinom i osobom potrzebującym zajmują się pracownicy socjalni, działający zgodnie z ustaloną rejonizacją. W ramach swoich kompetencji i zadań pomoc społeczna:

- przeprowadza wywiad środowiskowy umożliwiający diagnozę sytuacji rodziny lub osoby,
- przygotowuje wszechstronny plan pomocy,
- monitoruje efekty podjętych działań,
- pomaga w załatwianiu spraw urzędowych i innych ważnych spraw bytowych,
- udziela szeroko rozumianego poradnictwa, np. prawnego, psychologicznego lub wskazuje miejsca gdzie można uzyskać taką pomoc,
- udziela informacji o przysługujących świadczeniach i formach pomocy, w uzasadnionych przypadkach: udziela pomocy finansowej w formie zasiłków stałych, okresowych, celowych, udziela pomocy rzeczowej, np. przekazanie odzieży, żywności, udziela zasiłków i pożyczek na ekonomiczne usamodzielnienie się,

- informuje o możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym, wskazuje miejsca zajmujące się pomaganiem ofiarom przemocy domowej, w tym możliwości otrzymania schronienia np. w schroniskach, hostelach, ośrodkach,
- w razie potrzeby bądź na życzenie zainteresowanych zwraca się do policji o podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy, zgodnie z kompetencjami policji,
- w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadamia organy ścigania,
- w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej zgodnie z ustaloną procedurą; powyższą decyzję, pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym, lub pielęgniarką,
- może organizować i prowadzić np. punkty informacyjne, ośrodki pomocy, grupy wsparcia dla ofiar przemocy domowej, świetlice dla dzieci, współpracuje z innymi instytucjami i organizacjami.

Policja

W Polsce istnieją lokalne wzorce współdziałania prokuratury i policji z organizacjami pozarządowymi i samorządami lokalnymi, a obowiązująca od 2005 roku *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, która daje wiele uprawnień władzom lokalnym, jest w tym obszarze pomocna. Funkcjonariusze policji są zwykle pierwsi na miejscu zdarzenia, pierwsi mają kontakt z ofiarą przemocy i jej sprawcą. Dlatego też indywidualna reakcja funkcjonariuszy jednocześnie jest miernikiem instytucjonalnej reakcji wobec ofiar i sprawców¹¹. Do podstawowych zadań policji należy m.in.: ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń

¹¹

L. Tomaszewska: *Przemoc wobec kobiet w rodzinie*. [w:] *Niezbędnik prokuratora*. Warszawa 2007, s. 52-53.

oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami pozarządowymi, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie sprawców. Z kolei działania chroniące ofiary przemocy domowej podejmowane przez policję zgodnie z obowiązującym prawem to: interwencja, sporządzenie dokładnego opisu zdarzenia (notatka urzędowa), zatrzymanie sprawców przemocy domowej stwarzających w sposób oczywisty zagrożenie dla życia bądź zdrowia ofiar, a także mienia, prowadzenie postępowania przeciwko sprawcy przemocy w przypadku zgłoszenia lub stwierdzenia popełnienia przestępstwa, zabezpieczenie dowodów popełnienia przestępstwa, podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy przemocy, udzielenie informacji ofiarom o możliwości uzyskania pomocy. Osoby wzywające policję mają natomiast prawo do uzyskania od policjantów zapewnienia o doraźnym bezpieczeństwie, uzyskania informacji, kto przyjechał na wezwanie (numer identyfikacyjny policjantów, nazwa i siedziba jednostki), wykorzystania dokumentacji interwencji policyjnej jako dowodów w sprawie karnej przeciw sprawcy przemocy, zgłoszenia interweniujących policjantów na świadków w sprawie sądowej.

Sądy rodzinne i opiekuńcze

Sądy rodzinne i opiekuńcze zobowiązane są do reagowania na każdą informację dotyczącą wszelkich nieprawidłowości w opiece nad dzieckiem oraz naruszenia jego dóbr. Powołane zostały w szczególności do rozpoznawania spraw z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, postępowania w sprawach nieletnich oraz w stosunku do osób uzależnionych od alkoholu. Sądy te przyjmują każde zawiadomienie o przemocy nad małoletnimi, jak również prowadzą postępowanie opiekuńcze mające na celu zabezpieczenie dzieci oraz resocjalizację rodziny. W sytuacji wystąpienia przemocy wobec dzieci sądy opiekuńcze i rodzinne w swoich kompetencjach posiadają możliwość zastosowania następujących środków:

- zobowiązanie rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń, np. podjęcie terapii odwykowej, uczęszczanie na zajęcia typu *Szkoła dla rodziców i wychowawców*, powstrzymanie się od spożycia alkoholu, poddanie się badaniom psychologicznym, psychiatrycznym itd.,
- poddanie wykonywania władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,

- skierowanie małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- zarządzenie umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej,
- zakazanie rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem.

Środki te mogą być już tymczasowo stosowane jeszcze przed prawomocnym zakończeniem postępowania, włączając w to nawet zakaz osobistej styczności z dzieckiem w sytuacji, gdy rodzice nie są pozbawieni władzy rodzicielskiej. W swojej właściwości sądy opiekuńcze mogą zastosować również jako środek końcowy pozbawienie władzy rodzicielskiej. *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich* zawiera katalog środków stosowanych przez sądy opiekuńcze wobec nieletnich dopuszczających się czynów karalnych. Do nich zaliczamy m.in.:

- udzielenie upomnienia,
- zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia,
- ustanowienie nadzoru odpowiedzialnego rodziców lub opiekuna, ustanowienie nadzoru organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia za nieletniego,
- zastosowanie nadzoru kuratora,
- skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,
- orzeczenie o umieszczeniu w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym

ośrodka wychowawczym, w młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w ośrodku szkolno-wychowawczym, orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie poprawczym.

Prokuratura

Ważna jest posiadana przez prokuratora wiedza na temat specyfiki zjawiska przemocy w rodzinie, aby w trakcie postępowania sądowego naczelną zasadą przyświecającą jego pracy było zapewnienie bezpieczeństwa osobom pokrzywdzonym i pociągnięcie do odpowiedzialności tych, którzy stosują przemoc wobec najbliższych. Osoby poszkodowane na skutek przemocy domowej, a także świadkowie mogą złożyć w prokuraturze bądź na policji zawiadomienie o przestępstwie ściganym w trybie publiczno-skargowym lub wniosek o ściganie przestępstwa (dotyczy to przestępstw ściganych na wniosek osoby poszkodowanej). W przypadku uzasadnionego podejrzenia, że popełniono przestępstwo prokuratura wspólnie z policją ma obowiązek:

- wszcząć postępowanie przygotowawcze mające na celu sprawdzenie, czy faktycznie popełniono przestępstwo,
- wyjaśnienia okoliczności czynu,
- zebrania i zabezpieczenia dowodów,
- ujęcia sprawcy,
- w uzasadnionym przypadku zastosować środek zapobiegawczy wobec sprawcy przemocy w postaci dozoru policyjnego czy tymczasowego aresztowania.

Ochrona zdrowia

Głównym zadaniem służb ochrony zdrowia jest dbanie o zdrowie pacjenta. Zjawisko przemocy domowej kwalifikuje się do zakresu sytuacji objętych świadczeniami zdrowotnymi, ponieważ bardzo często towarzyszą mu wyraźne uszkodzenia zdrowia somatycznego i zawsze występują poważne uszkodzenia zdrowia psychicznego. W dziedzinie pomocy ofiarom przemocy domowej, oprócz zadań podstawowych, takich jak np. udzielenie pomocy medycznej, istotne jest:

- rozpoznanie sygnałów świadczących o występowaniu przemocy, szczególnie gdy ofiary bądź świadkowie próbują to ukryć,
- umiejętność przeprowadzenia rozmowy umożliwiającej rozpoznanie form

przemocy i częstotliwości jej występowania,

- poinformowanie ofiar o możliwościach szukania pomocy,
- wystawienie na prośbę poszkodowanych zaświadczenia lekarskiego o stwierdzonych obrażeniach,
- poinformowanie ofiar o miejscach i warunkach wystawienia obdukcji, w przypadku stwierdzenia takiej konieczności lub na prośbę poszkodowanych powiadomienie innych służb, np. pomocy społecznej, policji, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- w przypadku podejrzenia lub stwierdzenia podczas badania popełnienia przestępstwa, np. ślady ciężkiego uszkodzenia ciała, ślady podejrzanых oparzeń, wykorzystania seksualnego – powiadomienie organów ścigania.

Oświata

Placówki oświatowe powołane są, by realizować funkcję dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom (podopiecznym) w czasie organizowanych w tych placówkach zajęć. Jest to równoznaczne z reagowaniem na informacje o popełnieniu przestępstwa w stosunku do dziecka, jakim jest stosowanie przemocy wobec niego. Pracownicy placówek oświatowych najczęściej mogą zaobserwować widoczne zmiany w zachowaniu uczniów, sugerujące istnienie kryzysowych zdarzeń w rodzinie, albo też widoczne ślady stosowania przemocy fizycznej. Zgodnie z art. 12 *Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* zobowiązani są zawiadomić odpowiednie służby (policję lub prokuraturę). Powinni także przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa, gdyż w przeciwnym wypadku podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej. Biorąc pod uwagę troskę o zdrowie psychofizyczne dziecka i zapewnienie mu bezpieczeństwa pracownicy placówki oświatowej muszą zadbać również o specjalistyczną pomoc – medyczną i/lub psychologiczną. Zobowiązani są również do poinformowania rodziców (opiekunów) małoletniego o jego aktualnej sytuacji. W przypadku, gdy niemożliwe jest powiadomienie osób sprawujących prawną opiekę nad dzieckiem (przykładowo w sytuacji bezpośredniego zagrożenia zdrowia i życia dziecka z ich strony) pracownicy placówki oświatowej informują o sytuacji sąd rodzinny i stosowne instytucje, aby ustanowić opiekuna zastępczego. Działania takie mają przede wszystkim na celu przywrócenie dziecku

poczucia bezpieczeństwa i minimalizację szkód psychicznych, na które było dotychczas narażone.

Organizacje pozarządowe

W środowiskach lokalnych powstają oraz działają organizacje pozarządowe, które specjalizują się w pomaganiu ofiarom przemocy w rodzinie. W ramach swojej działalności oferują między innymi pomoc psychologiczną – indywidualną i grupową, pomoc prawną, przykładowo w pisaniu pozwów i wniosków, pomoc socjalną, grupy wsparcia, grupy samopomocowe, pomoc socjoterapeutyczną dla dzieci, udział w prowadzeniu wywiadów środowiskowych i w pracach zespołów pomagających ofiarom przemocy, np. w grupach roboczych, zespołach istniejących przy gminnych komisjach rozwiązywania problemów alkoholowych czy ośrodku pomocy społecznej¹². Ważnym aspektem działalności organizacji pozarządowych jest zapewnianie ofiarom przemocy całodobowej opieki wtedy, kiedy nie jest możliwe ich przebywanie w swoim miejscu zamieszkania. Nie zawsze bowiem samorządy gminne czy powiatowe mają możliwości organizacji takich miejsc pobytu dla ofiar przemocy.

¹²

www.niebieskalinia.pl

V. DIAGNOZA PROBLEMU

W ramach Programu Ośłonowego Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie: *Globalny problem, lokalne rozwiązania* oraz na potrzeby Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy na lata 2017-2021 w korelacji do potrzeb Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Rozdrażew na lata 2017 – 2022 - powiat krotoszyński zrealizował projekt badawczy dotyczący problematyki przemocy. Celem badania była ocena postaw i wiedzy na temat przemocy wśród lokalnego społeczeństwa. Badanie zostało wykonane na terenie powiatu krotoszyńskiego w okresie od czerwca do lipca 2015 r.; uczestniczyło w nim 850 osób pochodzących z terenów miast i wsi powiatu krotoszyńskiego, przy czym każdy był informowany o celu i przebiegu badania oraz wypełniał kwestionariusz, który został przygotowany celem zebrania danych dotyczących postaw i wiedzy na temat przemocy. Diagnozowano między innymi przyczyny przemocy, powszechność jej występowania, stereotypy z nią związane, subiektywne możliwości przeciwdziałania przemocy oraz skuteczności działań profilaktycznych. Pytano ankietowanych o charakterystyczne dla przemocy w rodzinie zachowania, wyodrębniono charakterystyczne dla zjawiska przemocy stereotypy poznając postawy mieszkańców powiatu krotoszyńskiego na jej temat. Uwzględniono również poziom wiedzy lokalnej społeczności na temat placówek interwencyjnych i pomocowych oraz możliwych działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy.

Na podstawie wyników badań zostały wyodrębnione następujące wnioski:

1. Zdecydowana większość badanych mieszkańców powiatu krotoszyńskiego (tj. 698 osób, co stanowi **82,2%** respondentów) zadeklarowała, że **posiada wiedzę na temat tego czym jest przemoc w rodzinie**, choć respondenci bardzo różnie kwalifikowali zachowania dotyczące zjawiska przemocy; zróżnicowane są również zdania badanych osób na temat usprawiedliwiania zachowań przemocowych czy obarczania odpowiedzialnością za zjawisko przemocy jej ofiarę – świadczy to o dużej sile stereotypowych przekonań lokalnej społeczności na temat przemocy.
2. **39,7%** mieszkańców powiatu krotoszyńskiego **zetknęło się ze zjawiskiem przemocy osobiście**.
3. Wielu mieszkańców powiatu krotoszyńskiego nie identyfikuje ze zjawiskiem przemocy zachowań ściśle z nim związanych. **Najbardziej związane z przemocą są dla respondentów zachowania charakterystyczne dla przemocy fizycznej (92%)**

i seksualnej (80,3%). Najmniej utożsamiana ze zjawiskiem przemocy jest przemoc ekonomiczna (53,1%).

4. Wielu spośród mieszkańców powiatu krotoszyńskiego nie kieruje się sztywnymi poglądami oraz stereotypami w odniesieniu do przemocy domowej. Jednocześnie, niepokojący jest fakt, jak wiele osób poddaje się stereotypowemu myśleniu:

- **usprawiedliwiając przemoc (26,8%** respondentów zgadza się z tezą, że istnieją uzasadnione przyczyny dla stosowania przemocy wobec dzieci),
- **ukrywając jej istnienie (22,5%** osób badanych zgadza się z twierdzeniem, że przemoc w rodzinie jest kwestią prywatną i osoby z zewnątrz nie powinny wtrącać się w sprawy rodzinne),
- **przypisując występowanie przemocy wyłącznie w rodzinach patologicznych (18,8%** respondentów zgadza się z tezą, że przemoc domowa dotyczy wyłącznie rodzin patologicznych),
- **obarczając odpowiedzialnością za zachowania przemocowe osoby pokrzywdzone (42,6%** osób badanych jest zdania, że ofiary przemocy zazwyczaj akceptują przemoc),
- **uważając, że przemoc jest faktem tylko wtedy, kiedy są widoczne ślady na ciele ofiary (14,9%** respondentów uważa, że o przemocy można mówić jedynie w przypadku wyraźnych obrażeń ciała),
- **uważając, że pomimo istnienia przemocy powinno się pozostać w związku ze względu na dobro dzieci (15,3 %** osób badanych jest przekonanych o konieczności pozostania w związku przemocowym ze względu na dzieci).

5. Respondenci wskazywali bardzo szeroki zakres możliwych przyczyn występowania przemocy w rodzinie, zdecydowanie najczęściej – jako czynnik powodujący przemoc w rodzinie – wskazywano **nadużywanie alkoholu**, wymieniane było ono przez **82,7%** respondentów. Wśród przyczyn, które osiągnęły co najmniej 50% wskazań, można wyodrębnić trzy główne obszary problematyczne: **nadużywanie alkoholu (82,7%), zażywanie narkotyków (70,4%), problemy związane z sytuacją materialno-zawodową (brak pracy, 50,8%).**

6. Znacząca większość osób poddanych badaniu (**74,2%**) deklarowała, że posiada wiedzę na temat istnienia placówek i instytucji, do których mogłyby się zwrócić w przypadku zetknięcia z przemocą w rodzinie. Wśród instytucji do jakich

najczęściej zgłaszają się osoby dotknięte przemocą respondenci wymieniali: **Policję (76,1%), Ośrodek Interwencji Kryzysowej (51,2%), Ośrodek Pomocy Społecznej (46,1%), Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (39,5%), psycholog (28,4%), krewni, osoby bliskie (25,4%), organizacje pozarządowe (21,9%), pedagog (21,5%).** Jednocześnie jednak duża część badanych osób (w wielu przypadkach – ponad połowa respondentów) nie zwróciłaby się o pomoc do określonej instytucji, osoby czy stowarzyszenia w przypadku zetknięcia się z przemocą w rodzinie.

7. Ogół respondentów w większości popiera wszystkie objęte badaniem formy przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Mieszkańcy najczęściej wymieniali działania profilaktyczne o charakterze praktycznym, tj. 79,2% uważa, że należałoby prowadzić grupy wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie; 75,4% oczekuje kompleksowej pomocy terapeutycznej skierowanej dla całych rodzin; 72,9% badanych jest zdania, że należy kontrolować tych, którzy mogą stosować przemoc w rodzinie; 71,4% respondentów uważa, że ważne jest prowadzenie oddziaływań edukacyjno-terapeutycznych dla sprawców przemocy. Ponadto 68,5% osób badanych jest zdania, że należy organizować programy informujące, uczące jak radzić sobie z problemem przemocy w rodzinie, natomiast według 59,7% respondentów należałoby organizować konferencje i kampanie o charakterze edukacyjnym.

Wyniki badań związane z występowaniem zjawiska przemocy w rodzinie oraz przedsięwzięć podejmowanych w celu jej ograniczenia wskazują na dość dużą znajomość tej tematyki we wszystkich gminach powiatu krotoszyńskiego. Jednakże stosowanie przemocy w dalszym ciągu bardzo często identyfikuje się z panującymi powszechnie przekonaniem, że funkcjonowanie rodziny jest kwestią prywatną, opartą na tradycjach kulturowych i lokalnych zwyczajach, co ogranicza możliwości ingerencji instytucjonalnej w przypadku destabilizacji integracji psychicznej czy zagrożenia życia w wyniku sytuacji przemocowych. Faktem jest jednak, że przemoc nie jest osobistym problemem, a przestępstwem ściganym z urzędu, gdyż nie zatrzymywana prowadzi do eskalacji i jest realnym zagrożeniem powodującym poważne urazy psychiczne. Diagnoza problemu przemocy w powiecie krotoszyńskim pozwoliła na opracowanie Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar na lata 2016-2021 i pozwoliła na określenie kierunków dla dalszych działań w zakresie profilaktyki i przeciwdziałania przemocy w rodzinie

poszczególnych gminach powiatu krotoszyńskiego, ujętych również w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022 dla Gminy Rozdrażew:

- 1.** Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie:
 - poszerzenie wiedzy ogółu społeczeństwa, w tym zainteresowanych służb na temat zjawiska przemocy w rodzinie,
 - poszerzenie wiedzy i świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie; zmiana postrzegania przez społeczeństwo problemu przemocy w rodzinie (podejmowanie działań edukacyjnych i profilaktycznych, by wprowadzić zmiany w świadomości społeczności lokalnej na temat przemocy domowej),
 - opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci.
- 2.** Upowszechnianie informacji i edukacja w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.
- 3.** Rozbudowa sieci i poszerzenie oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą:
 - Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Krotoszynie,
 - Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Zdunach,
 - powstanie ośrodka zajmującego się poradnictwem i terapią rodzinną.
- 4.** Udzielenie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie (opracowanie i realizacja programów skierowanych do osób pokrzywdzonych, kontynuacja prowadzenia grup wsparcia, dalsze prowadzenie całodobowej, specjalistycznej pomocy, zapewnienie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom).
- 5.** Realizacja wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zmierzających do zaprzestania przemocy w rodzinie oraz psychologiczno-terapeutycznych zmierzających do zmiany wzorców zachowań.
- 6.** Podnoszenie kwalifikacji różnorodnych grup zawodowych realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w celu zwiększenia jakości udzielanej pomocy.

- 7.** Wzmocnienie współpracy instytucji pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi poprzez wspólne szkolenia, wymianę doświadczeń, spotkania interdyscyplinarne.

VI. ZASOBY, SZANSE I ZAGROŻENIA W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Działania mające na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie realizowane są przez różne podmioty, których zadaniem jest udzielanie wsparcia i pomocy osobom pokrzywdzonym oraz stosowanie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców przemocy. Instytucje i placówki związane z przeciwdziałaniem przemocy na terenie gminy Rozdrażew można zamknąć w następujących obszarach:

- pomocy społecznej (Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych)
- wymiaru sprawiedliwości (Komenda Powiatowa Policji w Krotoszynie – Posterunek Policji w Koźminie Wielkopolskim, dzielnicowy)
- edukacji (Zespół Szkół Publicznych, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa oraz Gimnazjum Publiczne).

Wieloletnia ścisła współpraca pomiędzy placówkami funkcjonującymi na szczeblu powiatowym (Ośrodek Interwencji Kryzysowej i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krotoszynie, Specjalistyczny Ośrodek dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Zdunach, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Krotoszynie, Sąd Rejonowy i Prokuratura Rejonowa w Krotoszynie) wpisuje je również w krąg podmiotów zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w gminie Rozdrażew.

Każda z placówek czy instytucji, które uczestniczą w procesie pomagania osobom uwięzionym w sytuacje przemocowe, to przede wszystkim profesjonalnie przygotowani i ciągle doskonalący własne umiejętności i kompetencje ludzie. Wielu z nich zostało włączonych w profilaktykę i przeciwdziałanie przemocy na etapie tworzenia i realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Rozdrażew na lata 2011-2016. Dzielenie się własnymi doświadczeniami, wspólne kształtowanie tak zwanych dobrych praktyk i ciągła współpraca pomiędzy tymi osobami – pozwoliły określić atuty i mankamenty analizowanego problemu na płaszczyźnie lokalnej oraz ukazały bariery i utrudnienia w przeciwdziałaniu przemocy. Pokazały również szanse, które odpowiednio wykorzystane mogą zmniejszyć nasilenie tego wszystkiego, co stanowi bariery i przeszkody w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Słabe strony	Mocne strony
1. Zjawisko przemocy w dalszym ciągu silnie zakorzenione w obyczajowości, utrwalone i podtrzymywane poprzez mity i stereotypy. 2. Zjawisko często nierozpoznawalne nawet przez same ofiary, a szczególnie świadków i sprawców. 3. Brak konsekwencji ponoszonych przez sprawcę – stanowiący czynnik osłabiający podejmowanie działań przeciwko niemu. 4. Brak pełnej koordynacji działań poszczególnych służb wynikający często z odrębnych i niespójnych przepisów prawnych. 5. Niedostateczna pomoc specjalistyczna dla osób dotkniętych przemocą. 6. Brak terapii rodzinnej. 7. Zjawisko silnie powiązane z innymi szkodliwymi zjawiskami (uzależnienia); może być zarówno ich skutkiem, jak i przyczyną. 8. Brak środków finansowych na szkolenia specjalistyczne dla osób zajmujących się problematyką przemocy.	1. Wypracowane porozumienia międzygminne dotyczące korzystania z usług Ośrodka Interwencji Kryzysowej oraz jego współfinansowania. 2. Programy przeciwdziałania przemocy w rodzinie na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. 3. Ośrodek Interwencji Kryzysowej oraz dostępna całodobowo baza miejsc schronienia dla ofiar przemocy – Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia. 4. Funkcjonowanie gminnego zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. 5. Dostępność wielu instytucji pomocowych dla ofiar przemocy; dobra wieloletnia współpraca międzyinstytucjonalna. 6. Szybkie reagowanie na sygnały występowania przemocy w rodzinie. 7. Działania zawsze zgodne z obowiązującymi procedurami. 8. Wysoki poziom moralno-etyczny kadry. 9. Dobra znajomość środowiska lokalnego pod kątem istniejących problemów społecznych, w tym przemocy rodzinnej, a także mechanizmów radzenia sobie z nimi przez lokalną społeczność.
Zagrożenia	Szanse
1. Zjawisko powodujące duże szkody społeczne, gdyż zaburza funkcjonowanie całych rodzin. 2. Sytuacja prawna i socjalno-bytowa sprawców jest przeważnie dużo lepsza, niż ofiar. 3. Skutki zjawiska są ponoszone przez jego ofiary i świadków latami, nawet	1. Powszechne uznanie szkodliwości zjawiska przemocy w rodzinie (uwrażliwienie społeczne na występujące akty przemocy). 2. Realizacja na poziomie powiatu oraz gmin spójnych systemów profilaktyki mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

po ustaniu przemocy. 4. Rozciągnięte w czasie działania od ujawnienia przemocy do trwałej zmiany w sytuacji ofiary. 5. Niskie nakłady finansowe na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. 6. Brak pełnej i kompleksowej pomocy ofierze w rozwiązaniu problemu przemocy domowej – pomoc w ograniczonym zakresie. 7. Wypalenie zawodowe osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	3. Rosnący wskaźnik zaufania do instytucji udzielającej pomocy osobom pokrzywdzonym. 4. Szkolenia dla kadr pomocy społecznej, wymiaru sprawiedliwości, policji, służby zdrowia, placówek oświatowych – z zakresu przeciwdziałania i reagowania na zjawisko przemocy. 5. Realna współpraca samorządów terytorialnych z innymi podmiotami realizującymi zadania wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. 6. Edukacja społeczna na temat zjawiska przemocy w rodzinie.
--	---

VII. CELE I ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Głównym celem Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony ofiar na lata 2017-2022 jest **zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska w gminie Rozdrażew**, co wynika z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020. Cele szczegółowe Programu są następujące:

- zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie;
- zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie;
- zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

Planowana realizacja wytyczonych celów wymagała określenia czterech podstawowych obszarów zawierających kierunki podejmowanych działań, a także sprecyzowania oddziaływań koncentrowanych na różnych grupach odbiorców Programu:

- działania związane z profilaktyką i edukacją społeczną – kierowane do ogółu społeczeństwa, w tym do osób i rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie;
- ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie – obszar uwzględniający przede wszystkim osoby dotknięte przemocą w rodzinie;
- oddziaływania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie – kierowane do osób stosujących przemoc w rodzinie, a także do właściwych służb lub podmiotów zajmujących się oddziaływaniem na osoby stosujące przemoc;
- podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie – zakres działań kierowanych do przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Opracowane cele Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie zakładają ograniczenie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz skutków stosowania przemocy, co stanowi cel nadrzędny, łączący działania sektora publicznego i organizacji pozarządowych. Dlatego też w realizację celów i zadań programu zaangażowane zostaną różne podmioty, instytucje i organizacje, których zadaniem jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. W programie opisano również przewidywane wskaźniki monitorowania realizacji działań oraz spodziewane efekty.

VIII. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2017-2022

Obszar 1. Profilaktyka i edukacja społeczna

Cel: Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Źródło finansowania: samorząd gminy, fundusze unijne, budżet państwa

Lp.	Kierunki działań	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Oczekiwane rezultaty działań
1.	Poszerzenie wiedzy ogółu społeczeństwa, w tym zainteresowanych służb na temat zjawiska przemocy w rodzinie	Skorzystanie z opracowanej diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze powiatu krotoszyńskiego	GOPS we współpracy z PCPR-OIK	2017-2022	Opracowana diagnoza	Posiadanie informacji na temat zjawiska przemocy
2.	Podniesienie poziomu wiedzy i świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie; zmiana postrzegania przez społeczeństwo problemu przemocy w rodzinie	Udział w lokalnych kampaniach społecznych, które: • obalają mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie, usprawiedliwiające jej stosowanie, • opisują mechanizmy przemocy w rodzinie oraz jednoznacznie wskazują na ich społeczną szkodliwość i społeczno-kulturowe uwarunkowania, • promują metody wychowawcze bez użycia przemocy i informują o zakazie stosowania kar cielesnych wobec dzieci	GOPS we współpracy z mediami, instytucjami lokalnego wsparcia społecznego oraz organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w realizację w/w kampanii	2017-2022	Liczba lokalnych kampanii społecznych.	Zmiana postaw społecznych i wzrost poziomu świadomości w zakresie: • szukania profesjonalnej pomocy • metod wychowawczych związanych z profilaktyką przemocy • funkcjonowania małżeństw i rodzin bez przemocy

		przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę, • promują działania służące przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w tym ochronę i pomoc dla osób doznających przemocy oraz interwencję wobec osób stosujących przemoc				
3.	Poprawa jakości systemu działań profilaktycznych	Opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie	GOPS we współpracy z OIK-PCPR, placówkami oświatowymi oraz ochroną zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	Liczba opracowanych programów. Liczba zrealizowanych programów. Liczba uczestników programów.	Większa świadomość uczestników na temat profilaktyki przemocy i możliwości pomocy instytucjonalnej

Cel: zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie

	E	:	W	/	i	C	d

Lp.	Kierunki działań	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Oczekiwane rezultaty działań
1.	Wspieranie prawidłowego funkcjonowania infrastruktury instytucji samorządowych, a także podmiotów oraz organizacji pozarządowych udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie oraz wypracowywanie zasad współpracy	Dalsza działalność oraz poszerzanie oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, w tym: - ośrodka wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, - ośrodka interwencji kryzysowej, - innych placówek świadczących specjalistyczną pomoc dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Nawiązywanie i wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami rządowymi i samorządowymi oraz organizacjami	GOPS we współpracy z OIK-PCPR, placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	Liczba ofert pomocowych, liczba osób korzystających z pomocy Liczba spotkań interdyscyplinarnych, liczba wspólnych działań organizacji	Szersza oferta pomocowa instytucji i organizacji, zwiększenie liczby osób korzystających z pomocy Poprawa skuteczności form pomocy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

		pozarządowymi w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie			samorządowych i pozarządowych	
2.	Upowszechnianie informacji i edukacja w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie	Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy, m.in.: medycznej, psychologicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej. Opracowanie i realizacja zajęć edukacyjnych kierowanych do osób dotkniętych przemocą w rodzinie w zakresie podstaw prawnych i zagadnień psychologicznych dotyczących reakcji na przemoc w rodzinie	GOPS we współpracy z OIK-PCPR, placówkami oświatowymi oraz ochroną zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	Liczba opracowanych i upowszechnionych materiałów informacyjnych. Liczba lokalnych kampanii społecznych. Liczba opracowanych programów edukacyjnych. Liczba zajęć dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Liczba osób uczestniczących w zajęciach.	Większa dostępność społeczna oferty pomocowej w zakresie przeciwdziałania przemocy rodzinie, większe zaangażowanie społeczności lokalnej w problematykę przemocy w rodzinie Poprawa funkcjonowania osób dotkniętych przemocą w rodzinie

3.	Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie	Zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie pomocy w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego Zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w całodobowych ośrodkach wsparcia, w ośrodkach interwencji kryzysowej oraz w ośrodku terapii Zapewnianie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12a <i>Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie</i>	GOPS we współpracy z OIK i SOW, placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi PCPR, rodziny zastępcze	2017-2022	Liczba osób objętych pomocą Liczba ośrodków wsparcia, ośrodków interwencji kryzysowej, ośrodków terapii. Liczba miejsc w ośrodku wsparcia. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z pomocy w w/w ośrodkach. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na podstawie	Poszerzenie dotychczasowej oferty pomocowej Zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy
----	---	---	---	-----------	---	--

		Zapewnienie możliwości realizacji programów terapeutycznych i pomocy psychologicznej dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie	GOPS we współpracy z OIK i SOW, placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi		artykułu 12a Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Liczba osób uczestniczących w programie terapeutycznym.	Poprawa funkcjonowania osób dotkniętych przemocą w rodzinie
4.	Monitoring skuteczności działań pomocowych	Badanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą	GOPS we współpracy z OIK i SOW, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym	2017-2022	Liczba osób monitorowanych po opuszczeniu specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, u których przemoc ustała	Poprawa jakości udzielanej pomocy

Obszar 3. Oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie

Cel: zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie

Źródło finansowania: samorząd powiatu i samorządy gmin oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze unijne, budżet państwa

Lp.	Kierunki działań	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Oczekiwane rezultaty działań
1.	Tworzenie i rozszerzanie ofert oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, realizowanych przez instytucje rządowe i samorządowe, podmioty oraz organizacje pozarządowe, a także wypracowanie zasad współpracy	Ewidencjonowanie podmiotów oraz organizacji pozarządowych, które realizują oferty dla osób stosujących przemoc w rodzinie, a w szczególności realizujących programy korekcyjno-edukacyjne	GOPS we współpracy z OIK i SOW, placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	PCPR baza teleadresowa i strona internetowa	Przepływ informacji na temat ofert oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie; szersze grono osób korzystających z w/w ofert
2.	Interweniowanie oraz reagowanie właściwych służb na stosowanie przemocy w rodzinie	Stosowanie procedury <i>Niebieska Karta</i> Aktywność i współdziałanie oraz wymiana informacji pomiędzy służbami w zakresie monitoringu zachowań osób skazanych za stosowanie przemocy w rodzinie	GOPS we współpracy z placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	Liczba sporządzonych formularzy <i>Niebieska Karta</i> Liczba przekazanych Policji lub kuratorom sądowym informacji na temat stosowania przemocy	Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, zapewnienie bezpieczeństwa i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie; wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej i zaangażowanie wszystkich zainteresowanych służb i organizacji

3.	Kierowanie osób stosujących przemoc w rodzinie na realizację programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zmierzających do zaprzestania przemocy w rodzinie	Monitorowanie udziału osób stosujących przemoc w rodzinie w w/w programach Badanie skuteczności programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych kierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie poprzez monitorowanie ich zachowań przez okres do 3 lat po ukończeniu programu korekcyjno-edukacyjnego	GOPS we współpracy z OIK i SOW, placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	Liczba uczestników programu, liczba osób, które ukończyły programy. Liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które po ukończeniu programu powróciły do zachowań przemocowych w rodzinie; liczba osób osadzonych, poddanych oddziaływaniom, które w ciągu 3 lat zostały ponownie osadzone z uwagi na popełnienie czynu podobnego.	Zmniejszenie liczby osób stosujących przemoc w rodzinie; poprawa funkcjonowania rodzin, które doświadczały przemocy w rodzinie
----	--	---	---	-----------	--	--

Obszar 4. Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Cel: podniesienie jakości i dostępności świadczonych usług poprzez zwiększanie kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Źródło finansowania: samorząd powiatu i samorządy gmin oraz ich jednostki organizacyjne, fundusze unijne, budżet państwa

Lp.	Kierunki działań	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Oczekiwane rezultaty działań
1.	Wzmacnianie kompetencji zawodowych oraz przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu osób realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie	Wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie i z osobami stosującymi przemoc, w formie m.in. superwizji, coachingu, grup wsparcia oraz odpowiednich szkoleń	GOPS we współpracy z OIK, placówkami oświatowymi oraz ochrony zdrowia, policją, Komisją ds. RPA, Sądem Rejonowym, organizacjami pozarządowymi	2017-2022	Liczba superwizji oraz innych form wsparcia pracowników. Liczba osób poddanych różnym formom poradnictwa i wsparcia psychologicznego.	Podniesienie efektywności pracy

IX. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, ZARZĄDZANIE I EWALUACJA

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022 stanowi interdyscyplinarną strategię działań mających na celu ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie oraz skutków jej stosowania w gminie Rozdrażew. Program będą realizować: gminne jednostki samorządowe oraz instytucje i podmioty zobligowane do podejmowania działań w tym zakresie. Wielofunkcyjny charakter programu oraz zbiór celów i zadań zaplanowanych na poziomie ogólnym umożliwia dostosowywanie podejmowanych działań do lokalnych potrzeb. Zawarte w Programie cele będą realizowane w formie pracy ciągłej przez cały okres jego trwania. Zadania wynikające z Programu będą finansowane z wykorzystaniem wielu źródeł wg możliwości pozyskana. Monitorowanie realizacji Programu odbywać się będzie poprzez coroczną sprawozdawczość dokonywaną w oparciu o wskaźniki działań, która w szczególności dotyczyć będzie:

- instytucji pomagających osobom dotkniętym przemocą w rodzinie,
- form udzielanej pomocy takim osobom,
- form działań kierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie,
- form wsparcia pracowników realizujących zadania wynikające z Programu.

Przewodniczący Rady Gminy
Artur Jakubek